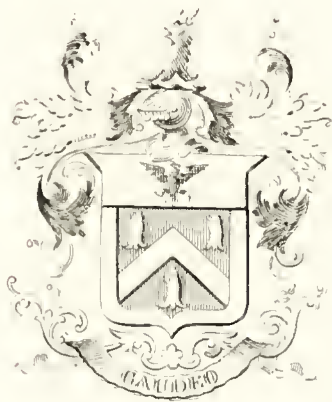


John Carter Brown
Library
Brown University

Vertoogh, hoe nootwendich, nut ende profijtelick het sy voor de vereenighde Nederlanden te behouden de Vryheyt van te handelen op *West-Indien*, Inden vrede metten Coninck van Spaignen.

ALsmen vlijtelick wilt insien den oorspronck/ aenvanck/ voortganck ende gheduericheyt van dese inlandtsche Oorloghe: Den aert ende gheneghentheyt der vyanden daer wy mede te doen hebben/ als mede den standt deser vereenichde Landen/ en van waer sy hare middelen/ macht/ ende voornaemste rijckdomen treckē/ daer sy haer met Gods hulpe geduerende dese oorloghe/ soo mannelick ende stantvastelick mede hebben bevrijt/ ende bevrijden moeten voor het ghewelt haerder vyanden: Soo salmen oock moeten bekennen/ datter noyt gheen Volck noch Landt ter werelt en is gheweest/ dat meerder oorsake heeft ghehadt om de waerschouwinghe Salomons die hy doet in het 26. capit. sijner spreuken/ ter herten te nemen/ als dese vereenichde Landen/ alwaer hy seght: Den vyant wort bekent by zyner Redene, hoe wel dat hy in t'herte valsch is: Wanneer hy zijn stemme vriendelick maeckt, soo en ghelooft hem niet, want seuen grouwelen zijn in zijn herte: Het welck Sirach oock bevesticht in zijn 12. Capittel/ vers. 10. segghende: Betrout uwen vyant nemmermeer, want gelijck als het Yser altijt weder verroest, so en laet hy ooc zijne treken niet. Item int 15. vers. De vyant gheeft wel goede woorden, ende beclaecht u seer, en stelt hem vriendelick: Can daer toe oock weenen, maer in t'herte denckt hy hoe hy u inden cuyl brenghe: ende crijght hy ruym, soo en can hy uwes bloets niet sadt worden. Om nu te bewijsen dat dese waerschouwinghe dese Landen voornemelick aengaet/ sal daer toe niet verhalen den oorspronck noch gedurichheyt deser oorloge/ noch int lange den aert onser vyanden/ die sulcx is dat ick niet en meyne dat eenighe Historien verhalen van eenighe/ die by haer in tyrannie/ onversadelicke giericheyt/ eergiericheyt/ wraeckgiericheyt/ trouloosheyt ende bedroch souden mogen verghereken worden. Maer sal alleenlick wat segghen van haer ontrouwe ende bedroch (door welcken middel het schijnt datse ons nu meenē t'onder te brenghen) als mede aenwijsen den middel die wy hebben om ons daer teghens te wapenen ende hare stricken te ontgaen/ om alsoo de voorsz waerschouwinge wel int werck te moghen legghen.

Wat dan haer ontrouwe eñ bedroch aengaet is onnoodich daer exempelen van te verhalen/ dewyle dat eenen yeghelicken/ die maer en weet wat sich in dese Inlandtsche Oorloghe heeft toeghedraghen (ick late staen wat in hondert Iaren herwaerts elders in Europa ende America is gepasseert) genoegh bekent is/ dat de Spaensche regeringhe is ghegrondt op dit Macchiavelische fondement/ namelick/ Dat den Prince geen werck en behoort te maken van

de onderhoudinghe sijner Beloften/Tractaten/ ofte eenighe Verbintenissen/ die hy soude moghen aengaen/ als hy maer voordeel mach doen/ wel sijnen slach siet/oft het spel schoon heeft/ ende dat hy dan sonder eenigh wroeghen der Conscientie/ofte eenich ander eerlijck insien/ mach zijn trouwe schenden/ ende sonder schaemte aller volckeren rechten ende den Eedt breken.

Maer t'hooghste vã alle boosheyt/ ende dat ons de hairen behoorde te berghe te doen staen van vreese/ is/ dat de vermeynde Geestelickheyt/ ende voornemelick de Iesuwyten/opentlick derven leeren eñ voorghe ven/dat de Prinçen aen haren Eedt ende Beloften die sy den genen doen die sy ketters noemẽ/ niet en zijn ghehouden. Noemende boven dien Een heylich Bedrogh, als sy die door sulcken middel connen bedrieghen: Houdent oock als eenen Artyckel van haer gheloove/ Dat den Antichrist van Roomen, die sy Paus noemen/ een yeder mach van zijnen Eedt ontslaen : Jae selfs wanneer hy het hun beveelt/ datse moeten op de verdoemenisse van hare sielen / hem ghehoorsamen ende haren Eedt eñ Verbondt breken. Waer by dan genoech ghesien wordt dat by haer niet en ghelt noch Woordt/noch Beloften/noch Verbondt/ noch Verdrach/noch Vrede-handelinghen/ noch Eedt/ noch yets datmen tot verseckeringhe oft vasticheyt onder den menschen soude connen bedencken. In voegen dat/ oftmẽ den Vrede schoon met haer treft/ende in alles over comt/ het even soo veel sal zijn/ als oft daer noyt van ghesproken en ware.

Teghens welcke vervloeckte ende grouwelicke Antichristische ende Machiavellische stricken/geenen anderen raet en is als datmen de voorschreven leeringe Salomonis eñ Sirahs waer neme/ op dat ons niet en treffe tghene Sirach wyders op het 12. vers vã het voorschreuẽ Capittel (sprekende vãden vyandt) seght: Treckt hem niet tot u, dat hy u niet wegh en stoote, ende trede in u stede. Sedt hem niet by u, dat hy niet nae uwen stoel en pooghe, ende dat ghy dan ten laetsten op mijn woorden dencken moet, ende dat het u dan rouwe. Ende voorders: Ghelijck als wanneer eenen Slanghen-belweerder gebeten wordt, dat en iammert niemant: alsoo weynich als dat soo een met wilden ghedierten ommegaet, en van hen verscheurt wordt, alsoo gaet het dyen oock die den Godloosen aenhanckt, ende hem in haren sonden vermenght.

Welck ongheluck ons ongetwijfelt sal op den hals commen/ soo wy door desen Vrede-handel bedroghen/ende den Vyandt tot eenen roof worden/ende dat wy de Vryheyt daer tot noch toe soo mannelick voor is ghestreden/ ende soo veel bloets voor ghestort/comen te verliesen. Want wie isser doch die sigh onser in sulcken ghevalle soude ontfermen/ eñ ter contrarien ons niet bespotten/ over onse slechticheyt/nalaticheyt/slappicheyt ende cleynherticheyt. Ja selfs oock haten als menschen die alle hulpe onweerdich zijn/ om dat wy de goede ende trouwe waerschouwinghe van onse goede nabueren niet hebben willen ter herten nemen/ haer hulpe veracht/ ons aende voorighe exemplen niet willen spieghelen: ende ghelijck als vergheten tghene wy aen andere altijt hebben tot antwoordt ghegeven alsmen ons vanden vrede sprack/ twelck niet alleen bYde Heeren / maer by den ghemeynen man daghelicx is inden mondt gheweest/ namelick dat den dach wanneer wy met onse vyanden souden in onderhandelinge comen/ apparentelick den dach van ons verderf ende

onder-

ondergaenck soude wesen/ ende datter voor desen Staedt niet schadelicker en was als vanden Vrede te handelen/ voornamelick met den Spaignaert ende hare Hoocheden: oft als het gheschieden soude/ dat het moeste wesen met de Staten vande verheerde Landen/ die nu maer gelijck een O in Cyfer en zijn/ ende over de welcke hare Hoocheden hebben dadelick vercreghen/ tghene den Hertogh van Alba maer in Coper en hadde in t'Antwerps Casteel opghe-recht.

Maer bouen alle andere soo gaet de voorschreven Waerschouwinge voornemelick aen alle vrome Christenen die God met een reyn/suyver/ en onghevalscht herte ende ghewissen soecken te dinen. die de handt niet aenden ploegh en hebben gheslaghen om te rugghe te sien/maer om in de weghen des Heeren getrouwelick te wandelen/ dewyle dat die niet anders en souden te verwachten hebben/als vier/galghe/ swert/ ende ballingschap/en in vreemde landen te moeten dwalen/ om datse de goede occasie van hare eñ hares Vaderlandts vrijheyt haer souden hebben laten uyt der handt nemen/ ende niet lieuer met eeren daer inne/ende voor en hebben willen steruen/ als des selfs ondergaenck te moeten overleuen. Dewelcke derhaluē voornemelick oock moeten toesien/ datse door des vyants listicheyt oft eeniger Jesuwyten eñ Libertinen schijnredenen haer niet en laten inleyden tot haeren verderue/ want des vyandts meeste wit is/ dat hy Gods kercke in dese Landen mochte verstooren ende uyt-ropen.

Ende also wel de papisten vande veruolghinge om de Religie souden beurijt zijn/ insghelicx veel Libertynen die haer als Chameleons in verscheyden couleuren veranderen naden gront daer sy op zijn/ nochtans en soude hare ellende daer om niet te minder wesen/ want souden ghelicke wel de soete vryheyt/ (sonder de welcke allen eerlickē herten het leuen bitterder is als de doot) moeten missen: ende die vande ghereformeerde Religie gevlucht zijnde / so souden sy die ghene zijn daer de vyanden haren moet aen souden coelen.

De Provintien die nu Frontieren zijn / eñ welckers standt met den vrede niet en wordt verandert / maer moeten Frontieren blijuen / hebben hier op oock wel te letten/ want als den Spaengiaert den vrede brake/ ende dese landen op haer onuersienste sochte te ouervallen/so souden sy den eersten aenstoot lyden eñ den slach op den hals crijghen / aleer datse souden connen gheholpen worden/ want als dese Landen gheenen Legher te velde en hadden tot harer bescherminghe / waer wel te vreesen datse niet langhe en souden connen tegen houden / maer den vyant tot eenen roof worden / ende hoe sy ghesetén hebben als sy onder den vyant saten/ende dese vereenichde Landen tot vyanden hadden / mach die van Deventer, Zutphen, Nimmeghen ende veel andere wel ghedencken/dan die van Hollant/ ende voornemelick die van Zeelant souden so haest gheenen noot hebben/also sy niet als te water en connen besprongheu worden/ende souden ondertussen misschien eenich secours vande ghealliëerde Princen moghen crijghen.

Iemant sal hierop moghen segghen / dat ick tegens mijn eyghen schaduwe vechte/datter niemant so dwaes en is/ die dē vyant wilt oft meynt te betrou-

 wen

ven: maer dat wy so wel sullen op ons hoede wesen in tijdt van vrede als in tijden van oorloghe.

Dan ghenomen dat dit de meyninghe sy / so moetmen sien oftmen in tijdt van vrede sulcx oock sal connen te weghe brenghen / ende oft de daet met de woorden sal ouer een comen / t'welck wy sullen verstaen als wy neerstelick letten op den standt van dese Landen / eñ van waer sy de meeste macht / rijckdommen ende middelen tot onderhoudt van desen staet trecken.

Soo is het dan seker dat naest Godt / den Coophandel / Zeevaert / als de verscheyden hantwercken die in dese Landen gemaeckt ende elders verboert worden / zijn de zenuwen van dit lichaem / eñ sonder de welcke dese Landen niet en connen bestaen / noch den meesten deel haerer inwoonders voeden / eñ na aduenant dat den voorsz Coophandel ende Zeevaert toe oft afnemen / dat oock na aduenant hare macht ende sterckte wast oft vermindert.

Nu meyn ic in twee voorgaende Discoursen genoeghsaem bewesen te hebben / dat door den vrede onse Neiringe / Zeevaert / Cooplupden / Ambachtsluyden Scheeps ende Crijschvolck ons ten deele sal onttrocken ende den vyant toegheiaecht worden / waer door dese Landen seer sullen gheswackt / ende den vyant ghesterckt zijn.

Ende om een cleyn voorbeelt te gheuen van het ghene door den vrede in desen deele sal ghewrocht worden / so moetmen maer sien wat crancke neiringe den Treues in dese Landen veroorsaect / d'welck ten deele spruyt wt dien dat vele lieden op den vrede wachten / latende te doen t'gene sy anders doen soudẽ / d'een om dat hy van meeninge is dan te vertrecken / ende zijn residentie elders te nemen / andere om datse hopen datse van andere plaetsen haren coophandel ende neeringhe profitelicker eñ beter sullen drijuen als wt dese Landen / waer by ghenoech te speuren is wat het wesen sal den vrede ghetroffen zijnde.

Waer wt dan ghenoech blijckt dat het niet ghenoech en is datmen segghe oft voorneme datmen den vyandt niet en wil betrouwen / maer datter meer als woordẽ oft willen moet by wesen / namelick datmen middel eñ macht van volck moet hebben om altijt op zijn hoede te moghen wesen / en datmen hem niet en behoeue te betrouwen / ende dat gebrekende / soo sullen wy hem nootsakelick moeten betrouwen / ende ghelijck als op zijn ghenade leuen / want een yder verstaet wel dat so den noot ons nu eenichsins soude mogen dwingen om tot de vrede-handelinghe te comen / so sal hy ons noch veel meer dwinghen om den vrede niet te breken / wat ghewelt oft onrecht onse vyanden ons hier na souden moghen aendoen / wanneer wy ons volck ende middelen ten deele quijt zijn / welcke occasie hy dan wel soude weten waer te nemen om ons deen voordeel door ende dander na af te nemen / tot dat hy ons geheel soude onder zijn clauwen crijgen / waer voor onse ghenadighe God ons wil beschermen / oft anders sullen de ellendichste menschen zijn die ter werelt leuen.

Ick hebbe in mijn voorgaende Discoursen oock bewesen dat dese Landen wel souden versekert zijn somen de verheerde Landen weder in hare voorige Priuilegien eñ vrijheden conde brenghen / ende dat de gereformeerde Christelijcke Religie daer mochte openbaerlic geoeffent worden / maer also het schijnt

wt

wt de overgegeven artykelen dat dit poynt niet en sal connen vercregen worden/soo wil daer op niet staen/ maer t'selue God beuelen/die t'synder tijt zijn H. Euangelium wel sal weten te verbreyden/ende zijn kercke tot hare volheyt te doen wassen / in spijt van den Satan ende alle boose raetgheuers die t'selue soecken te verhinderen.

Soo is het dan noodich dat wy sien oft daer noch eenich ander middel overich is om ons seluen (met Gods hulpe) in den vrede te moghen mainteneren /sonder op de genade van onse vyanden / oft selfs oock op de hulpe vande nabuerige Potentaten / ghéheelick te moeten staen/twelck eyghentlick het gene is dat ick voorghenomen hebbe in dit Discours te verhandelen.

Wt het gene ic bouē alreede verhaelt hebbe canmē genoech sien dat het voornaemste daer naest de Religie ende der Landen Priuilegie op behoort ghelet te worden/is datmen de Neiringhe/Zeeuaert/Coopluyden ende Ambachtslieden / met alle behoorlicke middelen hier sic te behouden / ende dat / so eenighe quamen te vertrecken / andere in hare plaetse mochten crijgen.

Nu om hier toe te moghen comen soo moet eenen middel ghevonden worden / om den Coopman wt dese vereenichde Landen met meerder voordeel als wt andere landen te doen handelen/ dat den ambachtsman grooter dachhueren mach verdienen als elders/eñ dat zijn hant-werck wel mach vertiert worden/dat den Zeeman eenighe vaert hebbe daer hy oock met meer profijts mach vaeren als uyt t'syants Landen / ende dat de reyse bouen dien niet al te periculeus oft te lanck en sy/ende soo wy dit connen vinden/sullen het volck ende de neiringhe hier sonder twijfel wel behouden.

Maer desen middel en is in Europa niet te vinden/also alles daer so voorsocht wort/dat daer geē meerder voordeel voor ons(maer eer min als voor andere) is te vinden/dewijle ick bewesen hebbe dat de verheerde Landen tot den coophandel beter bequaemicheyt ende meerder versekertheyt hebben als dese Landen / ende datse insghelijcx hare manufacturen beter coop connen gheuen als wy/ daer noch by voeghende dat die van Hooghduytslant/Vranckrijck/ ende Sweden arbeyden om verscheyden hantwerckers van dese Landen daer te crijghen/dat apparentelijck die vande verheerde landen oock veel meer Schepen sullen wt reeden als sy voor de troubelen ghedaen hebben/ soo op de Visserye als Coopvaert/om onse Zeevaert te swacken / ende datse in toecomende tijden moghen sterck ter Zee wesen/ende ons de macht benemen / derhaluen moet den voorsz middel buyten Europa ghesocht worden.

Soo moeten wy dan den seluen nieuwers als in Indien soecken / daer ick in mijn voorgaende Discoursen niet van vermaent en hebbe/alsoo ick niet en conde ghelooven dat onsen vyant so onbeschaemt soude gheweest hebben/ dat hy soude hebben dorven versoecken / dat wy dien handel souden moeten verlaten. Maer siende dat het nu daer ten deele op aencompt/ ende dat den vyant noch schijnt daer by te willen blijuen / na d'avisen die tot noch toe wt Spaengien sijn gecomen/ ende dat hem noch niet genoech en is dat de Heeren Staten hem vreetsamelick willen laten besitten de landen die hy gevsurpeert ende met ghewelt ghedwonghen heeft/waer door zijne macht verstercktende

d'onse

d'onse verswacht wort / maer dat hy daerenbouen haer de voorsz Indische vaerden oock soeckt quijt te maken / om ons alsoo den asem gheheelick te benemen/en ghelijck als met eenen slach den hals af te smijten/ende dat ick daer beneffens vreese dat yemant sich mochte laten bewegen om van dien handel te wijcken, oft immers van den west Indischen handel/door dien dat hy moghelick niet wel en soude verstaen wat aen den seluen ghelegen is / so sal ick cortelick bewijsen wat nutticheyt/stercte/ macht ende rijckdom dese Landen daer wt sullen moghen trecken / ende dat het den eenighen middel is om te vercrijghen het ghene ick bouen geseyt hebbe noodich te wesen om desen staet te maintencren.

Het is wel soo dat met eenige Discoursen van gheleerde lieden/ is bewesen t'recht dat dese Landen aenden Indischen handel hebben/ den intrest die wy ende gheheel Europa souden lijden/so wie dien verlieten / oock eenichsins wat stercke ende voordeel dat dese Landen daer wt trecken/ende dat voornemelick wt de Oost Indien eñ Guinea, maer t'ghene dat daer vanden Westindischen handel verhaelt wordt is meer het profijt dat wy daer gehadt hebben ende met den artijckel vanden treues selfs quiteren/ als tghene wy daer nu hebben/oft inden Treues/ Vrede oft Oorloghe souden moghen vercrijghen/ want al dẽ handel die wy inde West Indien tot noch toe hebbẽ gehadt, is vãde Margarita tot Cuba gheweest / alwaer den Coninck van Spaengien ouer al schier ghebiet heeft/ende also bpden artuckel daer vanden Treues ghehandelt is/ wort geconsenteert dat wy niet en sullen moghen varen ter plaetsen daer de Spaengiaerden zijn/ so verlaten wy den voorighen handel / ten ware met consent vande Spaengiaerden, d'welck sy hun wel sullen wachten te consenteren: Ende het is wel apparent dat het ghene wy in Oost Indien hebben/ons ooc sal inden Treues benomẽ worden/ten sy dat wy den West-Indischen handel daer by behouden/en dat door de navolghende oft diergelicke middelen.

Eerstelick/ soo is het wel te vreesen dat den Coninck van Spaengien den peper ende andere waren die van daer comen/ sal op so leeghen merckt stellen ende soo veel schepen derrewaerts senden, dat wy daer gheen profijt en sullen doen/oft met de Portegisen geen merckt counen houden/ t'welck hy lichtelick sal te weghe brenghen / door dien dat hy de schepen selfs doet bouwen ende wtrust / ende weet wat hy voor vracht vande goederen heeft / die hy dan can leeger stellen/zijne Tollen ende incomẽ op de specerien ende andere waren verlichten/eñ oft hy door dien middel vijf oft ses hondert duysent croonen iaerlicx voor eenen tijt van iaeren van zijn incomen mist / tselue en can hem niet veel schaden / eñ moet in d'oorloghe ongheleick meerder lasten draghen vande oorloch-schepen die hy onderhout tot bevrijdinghe van zijn schepen / ende d'uyt reedinge cost hem nu ooc veel meer alse in tijt van vrede costen soude/ ende also hy een Coninck is die meer siet op zijn reputatie/ behoudenisse van zijnen staet / vermeerderinghe van zijne macht / ende eyndelick op het toecomende/ als op het teghenwoordighe /eñ wel weet dat so hy ons eens wt die vaert can crijghen / dat hem zijn achterstel haest sal betaelt zijn/so sal hy daer niet op sien,om tot zijn vermeten te comen.

Wan-

Wanneer hy nu ons de proffijten soo can doen minderen/soo weet hy oock wel dat onsen lust van derwaerts te varen sal afnemen/ende dat wy Cooplieden zijnde/den meesten deel meer sien op het teghenwoordighe profijt als op t'ghene in toecomende tijden daer wt soude moghen volghen. Derhaluen sal hy hem Jaer op Jaer in Indien sien te versterrken/ ende een groote Macht te vergaderen: die hebbende zijnen slach waer nemen/ende de Coningen die met ons int verbont zijn oft met ons ghehandelt hebben/ouervallen/oock eenige met ghelt soecken om te coopen om ons te bedrieghen/ waer toe de Oost Indianen ontrouw ghenoech zijn/ende naer haer segghen soo en hebben sy gheen been inde tonge/connen die veranderen als sy willen Als hy oock maer Bantam en Sumatra conde vermeesteren/ so souden wy het met dien handel slecht hebben. Bouen dien sal hy oock soecken onder eenighen deckmantel/eene van onse Vloten t'eenigher tijt met voordeel te bespringen/eñ ons alsoo op groote schade brenghende/den handel vruchteloos maken.

Als dit nu gheschiede/soo en soude daerom den Vrede in dese Landen niet ghebroken zijn/maer wilden de Cooplieden dien handel behouden, so sullen sy wederom heel sterck ende met groote oncosten derwaerts moeten wt-reeden/ waer toe het Bootsvolck als het de vaert op Spaengien eñ ander Landen vry heeft/qualick sal te becomen zijn/dan met veel grooter hueren als sy voor desen gewonnen hebben: Eyndelick/ den heelen last van d'oorloghe soude dan op hun aencomen/waer doorse swaerlick tot dese wtreedinge oft continuatie vanden handel sullen willen verstaen: Eenighe vande Bewint-hebbers sullen oock swaricheyt maken van langer in administratie te wesen/vreesende d'ongunste vande ghemeente soo het qualick ginck/ eenighe/ die haer Schepen eñ goederen dan in Spaignen hebben sullen/ oock af raeden/ vreesende dat den Spaengiaert haer de ballen daer soude doen betalen.

Dien middel ontbrekende/soo sal het daer nae aencommen op der Landen hulpe/die sullen moeten secours doen wil men desen handel behouden. Maer t'is te vreesen dat de Landen/met de ordinaris garnisoenen/de voorige t'achterheden/ende de vreese diese souden moghen hebben van hier vande vyanden besprongen te worden/ soo veel sullen te doen hebben/ dat veel Prouintien souden onwilligh wesen om daer toe te verstaen.

Daer by en sullen niet ghebreken eenighe vyanden vande Landen/ die alle de swaricheden die hier op vallen/ op het hooghste sullen weten voor te stellen: Als dat de reyse seer veel volcx vernielt: Datter meer schipsvolcx sterft alsser tot de Zeevaert aenghequeeckt wordt. Dat de Regeerders des Lants in allen ghevalle meer sorghe behooren te draghen voor harer ondersaten leuen/ als voor de vermeerderinghe vande Rijckdomen der Landen ende noch min van particuliere persoonen: Dat door de langhe absentie van eenighe ghehoude Mannen die derwaerts varen/veel vrouwē die thuys blijuen / dickwils in groote swaricheyt vallen/ende veel ontuchts wort bedreuen. Dat vele die derwaerts varen / door quade exempelen diese aen de Mahometisten ende Heydenen sien/menichmael hare boose manieren ende ghewoonten aennemē/ haer met d'ongeloovige Vrouwen vermengende/de conscientie comen te verliesen/

liesen/

lesen/ ende alsoo die boose manieren ende zeden hier int landt brenghen. Wÿ-ders/ dat weynighe Manufacturen derwaerts worden gevoert oft gesleten/ maer dat ter contrarien met der tijt eenighe van daer herwaerts sullen ghe-brocht worden/ die de hantwercken van dese Landen seer schadelijck sullen wesen: Dat het ghelt daer mede uyt de Landen wordt ghevoert/ ende dat de Schepen die derwaerts varen/ in tijt van noode dese Landen gheenen groo-ten dienst en connen ghedoen/midts datse verre vander handt zijn: eñ t'huys comende/ seer ontrampaneert comen/ soo datse seer ongereet zijn. Waer uyt dan by eenige lichtelic soude comen besloten te worden/ dat het beter ware die vaert gheabandonneert/als tot costen van t'Landt ende perijckel van so veel menschen/ghecontinueert. Doch ick en hebbe niet voorghenomen dese swa-richeden al te beantwoorden om cortheyt wille/ maer sal alleen seggen dat in allen ghevalle het gemeene beste moet voor t'particulier ghepræfereert wor-den: want inde voorverhaelde Discoursen is ghenoech bewesen/ dat inde In-dische vaert onse macht ter Zee veel is bestaende.

Soo sullen wy dan nu comen tot den West-Indischen handel/ daer van by velen seer onverstandelick wordt ghesproken/ voorghevende dat ons daer niet veel aen gelegen en is / alsoo wy daer gheen plaetsen ofte Vasticheyt en hebben/ ende den handel die wy daer ghehadt hebben met den Treues verla-ten: Maer dit moeten wy wat naerder insien/ ende verhope in t'vervolgh van desen/het contrarie te bewijsen.

Om dan wel te verstaen wat dese Landen aen den West-Indischen Coop-handel ghelegen is/soo moeten wy voor eerst verstaen waer in dat den mee-sten rijckdom van dien handel bestaet/ die door de Spaengiaerts derwaerts ghedreven wordt.

Ten anderen/door wat middel wy den seluen sullen moghen deelachtich worden. Ende eyndelick bewijsen/wat nutticheyt/ voordeel/ macht eñ sterck-te dese vereenichde Landen daer door souden moghen verkrijghen.

Het ghemeen ghevoelen hier van is/ dat den meesten Rijckdom van dyen handel soude gheleghen zijn inde rijcke Goudt ende Silvere Mijnen die In-dien heeft. Dan t'selve is een groot misverstant: want den meesten Rijckdom bestaet inde verscheyden vruchten ende ghewassen die in die Landen van In-dien vallen/ als daer zijn Suycker/Gember/Indigo/Cochenille/ Salsape-rille/ende ander Drogherijen: als mede diversche soorten van Houdt/ Huy-den/Peerlen ende gesteenten: ende wederom inde verscheyden manufacturen/ Waren ende Coopmanschappen/ die van Spaengien derwaerts ghevoert werden/ waer by den Coopman/ Ambachtsman/ Schippers/ Landtlieden/ ende meest alle de ghemeente leuen. T'gout ende t'Silver geeft den Coninck wel een groot profijt/ maer niet soo veel aen t'gheheel Lichaem vande Ghe-meente. De Spaengiaerden die eerst in Indien quamen/ hebben daer oock groote Rijckdomen uyt getrocken alsoo sy t'Gout eñ t'Silver daer met groote menichte vonden/ dat by d'Indianen van langer hant vergadert was: Maer nu tselve door lanckheyt van tijden seer is verschoven/ ende dat daer niet veel meer en is te halen/ dan het ghene met grooten arbeyt daghelijcx uyt de Mij-nen

nen ghetrocken wordt/soo bestaet den Rijckdom alsnu meest inde Coopmanschappen die over en weder ghevoert worden.

Tot bewijs van desen en sal ick gheen langhe beschrijvinghe doen vande Rijckdomen die behalven t'Gout ẽ t'Silver wt West-Indien comẽ/maer alleenlick gebruycken het exempel van Brasilien, daer geen Goudt noch Silver Mijnen en zijn/ ende niet en hebben als Suycker / Cattoen / Brasilie hout/Confituren ende Gember: dan den Gember en mach wt Brasilien in Spaengien niet ghebrocht worden/om dat die van Sant Domingo, die daer meest op staen ende leven/niet en souden bedorven worden: Nochtans soo is den Brasilschen handel een vande profijtelickste van gheheel Indien, ende daer Portugael meest by bestaet/ ende daer sy (nu Guinea ende Oost-Indien schier quijt zijn/ oft immers weynich profijts wt trecken) haer Trafique by onderhoudẽ: want wt Bresilien worden jaerlijcx d'een Jaer min/d'ander meer/ ghebrocht tusschen de veertich ende vijftich duysent kisten Suyckers/welcke souden moghen gheestimeert worden (alsoo de twee derde witte/ẽ maer een derde bruyne Suyckeren zijn) op 25. pont vlaems door een: dan ghenomen dat het zijn 40. duysent kisten/elcke kiste tot 20 pont vlaems/ bedraecht acht hondert duysent ponden vlaems zijn achtenveertich tonnen Goudts/sonder het Brasilie hout/Cattoenen ende andere meer/dat oock eenen grooten rijckdom gheeft: ende dan de Manufactueren ende andere waren die van Portugael derwaerts gevoert worden/die mede wel soo veel bedragen als de voorschreven Suyckeren: Tis wel waer datter oock veel ghelts wt Portugael derwaerts wordt ghevoert/ maer dat comt om dat daer anders gheen Manufactueren en worden ghesleten/als die de Portuguesen selfs van doen hebben/maer hare slaven/die veel duysenden zijn/ en hebbẽ niets/ want die meest naeckt loopen/ ende alsoo en trecken sy daer gheen ander voordeel wt als den aerbeyt/ende vande Wilde oft Bresilianen en hebben sy oock gheen gheniet of voordeel/dewyle sy die veracht/t'onder ende ongheoeffent houden/daerentegen als wy daer waren soo souden wy wt onse Aerbeyders mede groot voordeel trecken/ende den Coophandel soude daer door seer versterckt wesen. Hier by canmen nu lichtelic af meten wat grooter Rijckdomen de Waren vã West-Indien al tsamen gheven/ende noch meer wat de Coopmanschappen die derwaerts ghevoert worden/wt brenghen: Want in Nova Spaignia ende Peru, zijn hier en daer noch eenighe Indianen die ghepolliceert zijn ẽ gecleet gaen. Ende ten ware geweest dat de Spaengiaerts/ door hare grouwelicke tyrannie de Inwoonders vande landen daer sy ghebiet hebben/ meest hadden uytgheroyt/ ongetwijffelt souden sy meer voordeels daer van trecken als sy nu wel doen/ dewyle d'Indianen wat borgherlijcker souden ghewordden hebben/ en om te genieten de vrucht die vanden aerbeyt compt/ haer tot den aerbeyt ghewent hebben: maer die Landen zijn nu meest van hare Inwoonders ontbloot/ ende die noch overich zijn/ worden soo t'onder ghehouden/ datse hert noch sinnen en hebben/jae schier liever hebben te sterven als onder sulcke tyrannie te leven: ende hier mede hebbe ick ghenoechsaem aenghewesen/ waer inne den Rijckdom vanden West-Indischen Coophandel meest bestaet/name

lijck inde Waren ende Coopmanschappen die d'een Landt heeft ende d'ander Landt niet en heeft/ doch het Goudt ende Silver en is daer niet quaet by om den Coophandel te stijven.

Den middel om desen handel deelachtich te worden/ is datmen daer eenige Colonias op rechte/ende om die bequamelick op te rechten/moet men het concept vande West-Indische Compagnie laten voortganck hebben/ t'welck in tijt van Vrede of Treves/beter en bequamer/ met minder oncosten ende peryckels sal connen gheeffectueert worden/als in tijt van oorloghe: ende byden Cooplieden sal alsdan ghelts ghenoech gevonden worden/sonder datmen des Landts middelen daer toe behoeve te ghebruycken/ want sullen niet het vierde deel van t'Capitael daer toe van noode hebben/ dat wel in tijt van oorloge souden behoeven.

Ofte dat de Heeren Staten dese saecke selve byder handt nemen/ het welck nae mijn oordeel het beste ware/ende dat een yder vā dese Landen derwaerts dan soude moghen handelen met Paspoorte/Ende dat de Landen daer eenen Tol voor ghenoten van 5. tot 10. ten hondert/nae datse tot der Landen en het ghemeene beste voordeel souden bevinden te behooren.

Want also inden artyckel vanden Treves is gheaccordeert / dat wy sullen moghen handelen en traffiqueren in alle plaetsen / havenen/ ende steden daer den Coninck van Spaengien gheen ghebiet en heeft / so wort ons daer mede vry ghestelt van te moghen handelen in Terra Florida, de Antillas, de gheele Zee-custe vā Wiana, een groot deel van Brasilien, van Brasilien voorder tot aen de Strate van Magellanes, zijnde wel 500. mijlen daer den Spaengiaert geen gebiet en heeft/als alleen op Rio de la Plata, wijder door de staet van Magellanes in het rijcke Landt van Chili, ende veel ander Landen en Eylanden inde Zuyt-zee geleghen: ick geswijghe de groote rijcken die te lande waert-in zijn gheleghen/ die overvloet van Gout ende andere costelickheyt hebben/ welcke volckeren oock eenighsins gepolicieert zijn/en tot de welcke de Spaengiaers midts hare tyrannie gheenen toeganck en connen crijgen / maer daer wy met der tijt ghoede vrienschap mede souden mogen maken/ in welcke voorsz Landen wy onse Colonias souden moghen stellen / ende also onsen Coophandel daer drijven / onghelijck beter / bequamer / en met meer profijts als de Portegisen en Castilianen doen/ maer te segghen de plaetse waermen voor het eerste bequaemste soude moghen nederslaen/ t'selve is niet gheraden/ want dat waer dē roosen pot te vroech ontdecken/ en den Spaengaert waerschouwen/ twelc niet en dient gedaen: want oft schoon de Heeren Staten raetsaem vonden dit na te laten soo sal het onghetwijfelt eenighe van onse naebueren te passe moghen comen.

Wanneermen nu eenighe Colonias hadde op gherecht/ soo souden wy den meesten handel van Indien in onse handen crijghen / om dat wy alle manufacturen hondert ten hondert connen beter coop geven/ als de Spaengiaers/ ende de waren die wt Indien comen zijn ons oock 50. ten hondert beter als aen haerlieden / dewijle sy ons wel soo veel meer commen te costen eer die wt Spaengien hier comen / ende boven dien soude ons volck ende landtslieden

deur

deur hare Industrie eñ arbeytsaemheyt noch veel meer voordeels doen als de/ Spaengiaerden. De selue Spaengiaerdẽ die op onse grensen souden woonenn souden oock alle middelen aenwenden om niet ons te mogen handelen / ende om den goeden coop van ons soecken te coopen / ende also soude nonse ware ouer geheel Indien verspreyt worden/ende wy souden een deel van haer Gout ende Siluer in onse handen crijgen / al waer tschoon dat wy selue geene Mijnen en ondeckten oft en vonden/

Men moet oock niet meynen dat den Spaengiaert alle de vruchtbaerste Landen eñ plaetsen van Indien so soude beset hebben datter gheen en souden ouergebleuen zijn die goet/ghetempert/ vruchtbaer/eñ bequaem souden zijn om te bewoonen / ende daer proffijt wt te halen is / dewijle wy weten dat hy noch dagelicx oorloght om eenige in te nemen/dat andere om de onbequaemheyt van sijne groote Schepen van hem niet wel en connen besocht worden/ als mede door de resistentie die hem de Indianen daer doen / sommighe zijn hem oock noch onbekent. Den Spaengiaert soeckt oock meest gedaen werck/ ende heeft lieuer alsulcke Landen daer hy Goudt ende Silver Mijnen vindt/ om de arme Indianen in dien aerbeyt te versmooren/ ende sich alsoo rijck te maken. Benevens dien zijn de Indien oock soo groot dat hy het niet over al en can besetten/ waer door het vierde deel vãde Indien by de Spaengiaerts niet bewoont en zijn.

Eenighe sullen groote swaricheyt inden aenvanck van dese saecke vinden/ om datse meynen dat het langhe Jaren sal aenloopen eer datmen profijt wt desen handel sal connen trecken/maer dit is misverstant / want Suycker eñ Gember zijn ghewassen die soo wel voorts setten, dat wy in anderhalf Jaer oft twee Jaren ten uytersten/sullen vruchten van onse plantaghe hebben/ ende men moet opde Oost-Indische reyse wel 5. ofte 6. Jaer wachten eermen daer ghéniet van heeft: ende als het eens in treyn is/sal het Jaer op Jaer toe nemen. Ick geswijghe dat daer Soudt/ Houdt/ verscheyden Verwen/ Tubaco ende anders valt/ daermen voor het eerste eenich geniet van sal crijgen/ verwachtende een beter.

Ende om dit wel te verstaen so moetmẽ maer lettẽ op der Portuguesen doen/ die noch t'sints 4. of 5. Jaer herwaerts/een nieuwe populatie hebben begost/ wel hondert mijlen van Farnanbuque, naerder de Linie: ende wanneer sy daer gheen voordeel by en saghen/wat soude haer beweghen datse nieuwe plaetsen souden bouwen/Suycker-molens stellen/moeyte/cost/eñ aerbeyt doen/ ende nieuwe Landen soecken/ daer sy inde Baye Fernanboucke ende elders wel gheseten zijn.

Seghtmen hier op de Portueguisen eñ ander Spaengiaerden hebben daer nu beter bequaemheyt toe als wy / dewijle sy daer eenighe plaetsen hebben/ ick bekent / maer als sy daer eerst ghecomen sijn / soo en hebben sy so goeden gheleghentheyt oft bequaemheyt niet ghehadt / so van Schepen eñ anders als wy nu hebben/te meer om dat ons die Landen nu soowel bekent zijn als haer/ende wy hebben goede commoditeyt om wt eenige omliggende plaetsen te crijghen alles wat wy tot oprechtinghe van Colonias souden moghen van

doen hebben / welcke plaetsen hier oock niet en dienen verhaelt / maer den Spaengiaert heeft in het begin alles moeten wt Spaengien crijghen / wat hy daer van noode hadde / dan hier ouer hebbe ick in een Discours dat ick op de Populatie vande Indien ouer eenighe Jaeren ghemaeckt hebbe ghenoech ghehandelt / wil t'selue hier niet herhaelen / tis ghenoch dat ick bewesen hebbe dat den middel om deelachtich te worden aenden rijcken handel van Indien is / datmen daer eenighe plaetsen besetten moet met volck van dese Landen / moeten nu oock ten deele bewijsen wat grooten voordeel sterckte ende nutticheyt dese Landen daer wt sullen trecken.

Om dit te bewijsen en sal ick niet verhalen / de gheleghentheyt / ghetemperheyt / gesonde Locht / bequame aertrijcke ende vruchtbaerheyt die dese Landen van Indien hebben / noch oock de menichte van Reuieren / ouervloet van vieruoetighe dieren / Geuogelte ende Visschen / noch mede niet in t'langt wat Waeren en vruchten dat daer wassen / dan sal maer met een woort segghen dat tselue Landt bequaem is tot plantinghe van Olie / Wijn / Suyker / Gember / Cochenille / Cattoen / Indigo / diuersche Droogeryen ende alderhande Fruyten / ende om cort te segghen van alles wat Spaengien ende west-Indien ons nu gheeft / ende dese Nederlanden by haer seluen niet en hebben / twelck dan nootsakelijck eenen rijcken handel sal moeten gheuen.

Dat desen handel den rijcksten is die wt Europa gedreuen wort / meyne dat buyten twijfel is / want niet alleen Spaengien daer groote rijckdomen wt treet / maer geheel Europa heeft daer wel by ghevaren: en t'exempel vande Spaensche Coopliedem mach hier in dienen / die op dese Nederlanden zeer grooten handel pleghen te doen / maer als sy begonden te gheuoelen ende te smaken wat grooter profijten den Indischen handel gaf / so hebben sy ons haren ouden handel alleynskens ouergelaten en haer meest tot den west-Indischen handel begeuen / daerse bouen alle de groote belastingen noch ordinaerlic van vijftich tot hondert ten hondert pleghen te winnen: De nederlanders die in Spaengien hebben ghewoont ende onder den duym paert ende deel daer in ghehadt / connen tselve betuyghen / als mede de groote rijckdommen die de Geneuoysen daer wt hebben ghetrocken.

Het profijt dat wy van dese Landen souden doen met onse Manufacturen soude ongelijck noch meerder zijn als t'gene dat de Spaengiaers doen / dewijle men weet dat de goederen die ouer Saengien gesonden worden moeten d'oncosten dragen van hier derrewaerts te voeren: dat den Coopman aende selve pleecht gemeenlick twintich ten hondert te winnen / d'een tijt min en d'ander tijt meerder: In Spaengien in het incomen worden met Tollen ende ander oncosten noch twintich ten hondert belast / in het wtgaen weder soo veel / dan vallen d'oncosten van Spaengien op Indien oock ongelijck meerder als van dese Landen / en al en wonnen wy niet meer als tghene outspaert wort / met de goederen ouer Spaengien derwaerts te seynden / so waer t'selve niet dan te veel ghewonnen / en ick achte dat de Cooplieden van dese Landen / haer wel met de helft souden te vreden houden.

Dat onse Manufacturen daer oock wel souden ghetrocken worden / tselue

is

is buyten alle twijfel/ dewijle men weet datse voor desen by de Spaengnaerden seer zijn ghetrocken gheweest / t'welck nu by de ghene die van dese Landen derwaerts souden gaen woonen niet alleen en soude gheschieden / maer t'waer te hopen dat de Spaengaerden om den goeden coop souden haer beste doen om die daer van ons te moghen coopen : bouen dien souden d'Indianen met der tijt wat borgerlijc worden ende haer allepnskens beginnen te cleeden/ ick spreke van die/ die aende Zee Custen woonen/want die te landewaerdt in woonen gaen meest al ghecleet / die metter tijt in onse cleedinghe oock souden behaghen crijghen/ende voelende de nutticheyt diese wt-verscheyden waeren van dese Landen souden trecken (ghelijck in Guinea sulcx oock gheschiet ende hier noch meer gheschieden soude alse onder ons souden woonen) so souden sy oock arbeyden om jets te hebbē daer voor sy de selve souden mogen becomen/ ende haer also d'een tot Lantbouwinghe/ d'ander tot het wercken inde Mijnen / ende de Vrouwen tot Spinnen van Cattoenen ende sijde reedinghe begheuen/ alsoo door de wermte des Landts de Zijdewormen daer wel sullen voorts setten/welcke ghesponnen Catoenen ende gereede Zijde men dan hier int Landt soude brenghen om tot Fusteynen ende andere handtwerken ghebruyckt te worden / waer wt ghenaech ghespeurt wordt dat tselue dese Landen noch meer voordeels soude gheuen als aen den Spaengiaert / ende wat grooter voordeel ende macht dese Landen daer door souden vercrijghen.

Ende also den Spaengaert wel weet dat dē coophandel bestaet in het overbrenghen van waren ende coopmanschappen van d'een landt in dander/ende dat daer toe noodich is dat het een Landt ouervloet hebbe van t'ghene d'ander ontbreect: so laet hy niet toe dat in Indien Olyen oft Wijnen geplant worden/ om also den Coophandel te onderhouden/ waer toe wy een veel beter bequaemheyt hebben als den Spaengaert oft eenighe Landen in Europa,want also in Indien gheen handtwercken en worden gemaeckt, van Weverije/Cramerije/Maelderije/oft Neurenburgherije/of immers seer weynich : so soude niet toegelaten worden dat yemandt vande gene die derrewaerts soude gaen wt dese Landen / aldaer eenighe der voorsz-handtwercken soude moghen maken / maer souden hun daer zijnde /moeten gheneiren met Landtbouwinghe ende Coophandel oft eenige Ambachten die tot onderhout van haer ende hare Steden noodich waren/ende daer door den Coophandel ende dese Landen niet vercort en worden / waer toe alle die derwaerts varen souden moeten Eedt doen/datse geen der voorschrevē Handtwercken en souden maken noch laten maken maer naer alle haer vermogen verhinderen datse daer niet ghemaeckt en worden.

Bouen dien souden oock moeten sweeren datse met gheen ander volcken noch oock op gheen ander Landen en souden handelen als met die vande vereenichde Landen / en op dese Landen/oft met sulcke als met behoorlicke paspoort vande E. Mo. Heeren Staten daer souden comen / ende men soude met der tijt d'Indianen met eenich accoort daer toe brenghen dat sy sulcx oock beloven souden.

D'welck niet alleen eenen middel en ware om dien handel te crijghen/ maer om

om dien aen dese Landen te verknoopen: Waer wt een yder ghenoech can afnemen/ wat grooten Coophandel ende Neiringhe dese Landen hier door souden vercrijghen/ende meyne daer mede oock genoech gewesen te hebben/ den middel om de Cooplieden met meer voordeels wt dese landen/ als wt andere landen te doen handelen.

Wt het ghene voorschreuen is/ can men oock ghenoech sien dat dit eenen middel soude wesen/om de Ambachtslieden van dese Landen grooter daghhueren te doen winnen als elders/ ende hare hantwercken wel te doen vertieren: Daer noch by voeghende/ dat van dese Landen nae Indien gheene Manufacturen en souden moghen ghesonden worden/ als die in dese Landen gemaeckt/ghemerckt/oft gheloot souden zijn/ ende sonder tselue en souden die in Indien oock niet mogen ontfangen worden / ende alsoo souden dese Landen floreren/ ende met Innewoonders vervult worden.

Dese voordeelen ende weldaet en souden niet alleenlick ghenieten die van Hollandt ende Zeelandt/maer alle de gevnieerde Prouintien souden daer wel by varen/soo wel Gelderlandt, Vrieslandt, Overyssel, Groeninghen ende Vtrecht, als andere/ daer het volck sich tot den aerbeyt soude willen begheuen/ derwyle een vruchtbaer Aertrijck en een Aerbeytsaem volc/ de landtsaten rijck maeckt. Ende oft onder de selue eenige waren/daer de Inwoonders niet seer tot hantwercken gheneghen en zijn,/soo souden sy (midts aende uytghe wekene van Brabandt, Vlaendren, ende andere verheerde Landen / eenighe cleyne voordeelen gheuende) de selue tot haer trecken/ waer toe den goeden coop/ lijftocht/ende huyshuere diese daer hebben/oock seer souden helpen,: so dat wt Hooghduytschland, Oostlandt, ende Enghelandt, oock veel Nederlanders herwaerts souden comen woonen/en haer in dese vereenichde Landen/ d'een hier ende d'ander daer/nae dat het voor haer neiringhe best soude ghelegen zijn / commen nederslaen: Jae wt Brabandt en Vlaendren souder noch groote menichte herwaerts comen om van het Spaensche en Antichristische jock bevrijt te wesen/waer door dese Landen in menichte van volck seer soudẽ toenemen/ daer dese Landen ter contrarie apparent zijn haer meeste volck ende neiringhe door den vrede ter verliesen /soo tselve door desen middel niet voorcomen en wordt / ghelijck in mijn voorgaende ghescriften bewesen is.

Dat de Schipvaert hier mede oock seer soude versterckt zijn / ende veel Bootsvolck mede aenghequeeckt worden/ende in vaert ghehouden / can men wt het ghene voorschreuen is genoech sien/ want so den West-Indischen handel van t'Zout ende Huyden /diemen in groot perijckel gedreuen heeft, byde hondert Schepen heeft in de vaert ghehouden / wat soude het wesen alsmen bouen het Zoudt / noch de Suyckeren / diuersche Houten / Olien/ Wijnen/ ende andere waren met der tijt daer toe vercreghe. Zijnde dit maer een reyse van 4.5.oft 6. maenden in t'gaen en comen / welcken tijt men menichmael laet om een reyse inde Straet oft selvs in Spaengien de doen / ende hier soude voor de Bootsghesellen oock wat meer als ordinaris te verdienen zijn.

Tis wel soo dat het noch drie oft vier Jaren soude moghen aenloopen/eermen de vruchten ende nutticheden hier van te deghe soude smacken / ende dat onder

ondertussen de neeringe hier soude moghen comen te slappen / waer door veel lieden apparentelijck nae Brabant ende Vlaenderen souden vertrecken als sy gevoelden dat de neiringhe daer beter ware als hier.

Maer hier teghens moetmen oock consideren dat veel lieden op hope dat desen handel de neiringhe hier weder soude doen beteren / het hier soo langhe soudē houden als het haer mogelick ware / soo Ambachtslieden / Schippers / Boeren / als Arbeyders: Ja tis oock wel te gelooven dat eenige duysenden lieuer met Vrouwen ende Kinderen souden na Indien varen / als datse souden onder het Pausdom woonen / want also de reyse cort is cause met Vrouwen eñ Kinderen wel ghedaen worden / gelijck wt Spaengien veel duysenden derwaerts varen / ende weynige Vloten ouer vaeren oft sy nemen veel Vrouwen mede / ende dit waer voorwaer oock gheene cleyne weldaet voor vele vrome Godvreesende lieden / die in tijt van quade neiringhe qualick middel hebben om haer huysghesin te onderhouden / alsmen haer een landt wese daerse haer wel souden mogen erneeren / ende met een goede Conscientie wonen ende den cost winnen. Die oock alsoo dese Landen verlieten ende in Indien ghinghen woonen / souden dese Landen gheen cleen voordeel ende profijt doen / ende ben van opinie dat eenen Man die derwaerts ginck woonen / dese Landen meer voordeel soude doen / als vele die hier int Landt blijuen woonen.

Wyders soude dit oock eenen middel zijn om den Coninck van Spaengien inden toom te houden / ende hem te verhinderen / dat hy tegen desen Staet / oft teghen die van Oost-Indien, oft oock teghens iemant van onse Ghealliieerde / niet en soude dorven aenvangen: eensdeels om dat zijne middelen seer souden afnemen: Want hoe wy in Indien meer toenamen / hoe hy meer afnemen soude: anderdeels om dat hy soude vreesen / soo hy teghen ons yets dede / dat hy apparentelick zijn gheheele Indien soude verliesen / want soo wy maer 3. oft 4. Jaer tijts en hebben om ons in Indien vast te maken / sullen daer wel soo diep in ghewortelt zijn / ende met de Indianen soo verre int verbont ende vrientschap comen / dat hy daer na te laet soude opstaen / om ons daer weder wt te crijgen. Ende so wy d'eerste Jaer daer 2000. mannē hadden / wy souden der het tweede Jaer wel 4000. hebben / ende also Jaer op Jaer so gaen vermenichvuldigen / dat het niet te twijfelen en is / oft souden daer eer lange Jaren verscheyden goede vaste Steden hebben.

Daer is noch een oorsaecke die den Spaengiaert oock seer doet vreesen d'Indien eens quijt te worden / soo wy daer eenen voet in creghen / dwelck is dat het volck dat hy teghenwoordich in Indien heeft / door lanckheyt van tijden begint van Spaengien te vervreemden / ende worden de tyrannische regheringhe ende sware belastinghen soo moede / datse maer een goede occasie en bespieden / om haer daer van t'ontlasten. Dese vervreemdinghe heeft ten deele haren oorspronck / wt de houwelicken die daer zijn ghewecst tusschen de Spaniaerden / ende d'Indiaensche Vrouwen / als mede tusschen d'Indianen ende de Spaensche Vrouwen / waer wt dan Mesticos ofte half geslachten zijn ghecomen / die haer meer voor Indianen als Spaegniaerden zijn houdende / ende der haluen ooc meer d'Indien haer Vaderlant / dā Spaengien toegedaē

Soo

Soo den Spaigniaert metter tijt den Vrede oock wilde breken eñ niet doen na behooren/soo en sullen die vã dese Landen op den Spaenschen handel niet veel behoeven te passen/want sullen in Indien soo goeden Trafique hebben/ ende van alles wat Spaengien ons gheeft/soo wel connen voorsien zijn/ dat wy Spaengnien wel sullen connen missen: Oock en is den Spaenschen handel op veel nae niet vã soo grooten voordeel als hy voor desen geweest heeft/ ende in tijt van Vrede sullen dese landen niet het vierde deel so veel nutticheyt daer wt trecken als sy over 15 of 20. Jaren ghedaen hebben.

Maer daer resteert noch dat ick eenige teghenworpinghen beantwoorde/ diemen hier teghen soude mogen doen: welcke zijn na mijn opinie voornemelick drye. Deen is dat wy hier te lande niet volcx ghenoech en hebben om die landen te gaen bewoonen. Ende/ oft wy volcx ghenoech hadden/ dat het niet raetsaem en ware dese landen van Inwoonders te ontblooten/also onse meeste macht daer in bestaet: Dander is/ dat de lieden van dese landen /in Indien, mits de hitte/niet wel en souden connen aerden/oft oock aerbeydẽ/ ende datse derhalven daer so goet profijt niet en souden doen/als de Spaignaerden/ diet alles door hare slaven doen. Eyndelick/ dat als wy de moyte/ peryckel eñ oncosten souden gedaen hebben/ dat andere natien daer dan het profijt vã soudẽ genieten/ of daer mede comẽ wonẽ/ eñ ons alsoo dien handel ten deele ontreckẽ.

Wat het eerste belangt/ tselve wordt ten deele beantwoort met tgene ick boven verhaelt hebbe/namelick dat door de neiringe/ veel Cooplieden ende Ambachtslieden wt andere landen hier soudẽ comen woonen/ so dat voor eerst de menichte dier in comẽ soude/meerder soude wesen/als die van hier na Indien vertrecken souden. Ende also verscheyden Ambachten in Indien niet en souden mogen gedaen worden/ soo en souden de Ambachtslieden derwaerts niet veel varen: Rijcke Cooplieden die hier haer gemack connen hebbẽ/ sullen daer oock niet henen willen /so dat daer voornemelic volc sal dienen die tot de lantneiringe bequaem zijn/en daer verstant van hebben/ diemen wt Hoochduytslant/Ooslant, Denemercken en andere Noordesche landẽ genoech sal becomẽ/ t'welck meest een Aerbeytsaem volck is/die niet seer heerschende en zijn/maer met den aert van onse Lantsaten wel over een comen/ eñ welcke landen thien mael volckrijcker zijn als Spaengien: oock zijnder de lieden vele so arm/datse haer niet en sullen connen verergeren met haer landt te verlaten: Boven dien soudẽ wt Spanien veel Nederlanders crijgen/ die wetẽ wat profijtẽ in Indien te halen zijn/die oock willich soudẽ zijn om derwaerts te varen/ als oock eenige die wt Bresilien eñ d'Eylanden van Canarien veriaeght zijn/ so datmen volcx genoech soude crijgen wt andere landen/sonder dese landen t'ontblootẽ/ ende souden oock alsoo gelijck als een dobbel nederlandt hebben.

Het volck vande Noordersche landen heeft het verstant niet so goet noch so veel couragie als tvolc van dese landen wel heeft/so door de coude van het climaet/daerse geboren/als datse niet geoeffent en zijn/ eñ daerom tot de oorloge niet soo bequaem/als die vã dese Landẽ maer dese swaricheyt is noch cleyn/ want alsse wt dese lãden maer goede cloecke Overste en hebben/ die het volck wel weten te regieren/ sullen metter tijt wel wat cloecker eñ beter gheoeffent worden/ eñ is te verhopen dat door de veranderinge vande locht / eñ de goede

con-

conversatie hare humeuren oock wat sullen veranderē/Eñ dat door de hitte vāde sonne het flegmatick humeur vermindert zijnde/de Colera sal wassen eñ toenemē: waer doorse meer scherpsinnicheyt eñ cloecmoedicheyt sullen verkrijgē/ende also niet alleenlick t'volck vande ghetemperste deelen van Europa gelijck worden/maer metter tijt oock overtreffen: dan dit en is geen materie voor Coopluedē/sullen het selve de Naturalisten bevelen/ende hun laten oordeelen oft dit soo soude moghen volgen/ende sien oft ons de hitte soude verhinderen daer te aerden of te aerbeyden.

Om het contrarie hier van te bewijsen/en hoeve maer d'ervarenheyt te verhalē/ die ons heeft geleert dat de Nederlanders waer sy comē/tsy in Spaegnien, Canarien, Barbarien, Guinea, Oost oft West Indien, over al de lieden van die lādēn overtreffen in aerbeytsaemheyt: eñ al en hadden wy gheen ander preuve als van het Soudt dat in West-Indien gehaelt wort in een seer heet Climaet/twelck den meesten aerbeyt is die ick achte dat ter werelt gedaē wort/so soude tselve genoech wesen om dit te betuygen/ende nochtans en heeftmen niet bevonden dat aen eenighe Schepen die derwaerts gevaren zijn/opt volck heeft ontbrokē: ende die eens derwaerts ghevaren hebben/sijnder dickwils weder gekeert. Men moet oock aenmercken dat de daghen ende nachten daer meest even lanck zijn/ende dat de hitte des daeghs door de lange coude nachten gematight wort/als mede door de gedurige Ooste winden die daer Jaer wt Jaer in wayen. Den grootsten aerbeyt die in de steden ende inde Suyckermeulens moet gedaen worden/canmen wel by nachte doen. Eñ soo veel den Ackerbouw belangt daer toe heeft men tijt van t'smorgens ten 5. of 6. uren totten 10. uren toe/eñ daer na weder van des naermiddachs ten 3 uren tot t'savonts 6. oft 7. uren/twelck zijn 8. oft neghen uren s'daechs: eñ alsmen rekent wat d'aerbeyders hier te lande wercken/men sal bevindē datse niet langer en aerbeyden als den voorsz tijt. Men can daer oock het geheel Jaer door int velt wercken/daermē hier den meesten tijt door de coude eñ ongetempert weder wort verhindert. Het weder is oock dickwils overtrocken/ende dan is het daer mede coel: ende oft het schoon reghent/soo en hindert den reghen soo veel niet als inde coude landen: oock alsmen maer een schaduwe boven thooft heeft voor de sonne/ soo is de hitte mede heel verdraeghlick/waer toe geen Inventien en souden ghebreken/om met seer cleyne verhinderinghe voor den reghen ende de Sonne bevrijt te zijn/ende ghelijcke wel inden aerbeyt oft opde reyse te continueren.

Datmen meynt dat de Spaigniaerts met hare slaven profijtelicker souden arbeyden als wy/tselve is oock misverstant/want men seyt gemeenlick/dat met ongewillige honden quaet hasen vangen is/eñ dat ongewilligen aerbeyt swaer valt: dat volck arbeyt so lange als den stock opden rugge is: Al wat sy doen is sonder industrie/alles doende als onvernuftige dieren met grooten arbeyt. Een man vā desen lande sal meer wercks af legghen/als drij Swerten/die groot gelt costen: eñ als sy eenigen onwillige crijghen/so vergevē sy haer selven oft sterven van honger om haer Meesters spijt te doē/want weten anders geenē middel om haer te wreken/dan datse hare ongenadige Meesters soo doen haer ghelt verliesen/ende also wort dickmaels yemandt die door veel slaven rijck is/in corten tijt arm/als daer sterfte onder comt. Alsmen oock insiet de groote schattingen ende oncosten die de Portegisen eñ Spaignaerts hebben int gaen eñ comen/so salmen moeten bekennē dat wy groote daghloonen ghevende/noch meer voordeels sullen doen als sy/al hadden sy de slaven ende de montcosten om niet.

Eyndelick salmen hier op seggen/ Sal het dan altijt te arbeyden zijn? alsmen wil arbeyden/ men behoeft daerom in Indien niet te loopen/ maer een yder can in zijn eygen landt wel tot arbeyden comen. Hier op is de antwoorde/ dat in dese Landen eñ schier ouer geheel Europa de dach-loonen so cleen zijn/ voornemelick voor die het lant bouwen/ dat sy nemmermeer so veel met arbeyden en cōnen verdienē/ dat sy eens tot ruste mochten geraken/ maer moeten altijt aerbeyden/ daermen in Indien door de vruchtbaerheit/ eñ rijckdom des lants/ in weynich tijts so veel sal cōnen verdienen/ datmen sich na eenige Jaren arbeyts sal mogen tot ruste begeuen.

Ten lesten wort geseyt dat als wy de moyte hadden gedaen/ andere daer het genier van souden trecken: maer alsmen insiet wat groote oncosten datter gelegē zijn in het oprechten van eenige Colonias, wat bequaemheyt wy daer toe hebben van Schepen/ eñ andere voordeelen die ick bouen verhaelt hebbe dat dese landē hebbē/ meer als eenige van Europa, so salmen soo seer niet vreesen/ dat ons andere natien den wech souden ondergaen. Eñ also dese Populatie niet alleen en soude wesen tot voordeel van dese lādẽ/ maer voor alle onse Geallieerde eñ nabueren/ eñ dat daer mede den Spaignaert in ballance soude gehouden wesen: so ware het oock wel te hopen datmen met haer een Accoort soude mogen maken/ datse in eenighe Jaren diergelijcke niet en souden beginnen/ of als sy sulcx wilden by der hant nemē/ datse so verre van onse plaetsen souden blijuen/ dat wy daer niet by en souden vercort wesen: eñ als het al ten quaetsten quame/ so souden wy noch wel voordeel trecken daer andere schade soudē doē/ gelyck het op de Custen vā Guinea gaet/ daer andere voor desen hebben gevarē/ maer nu onse schepen daer comen/ so blijuen sy t'huys.

Men moet niet meynen dat tgene ick hier bouen hebbe verhaelt/ maer ydele inbeeldingē en zijn/ want de ervarentheyt leert ons/ wat groote rijckdōmen Spaignien wt d'Indien heeft vercregen/ soo dat sulcx by niemant en can oft en mach onkent worden. Insgelicx weetmen hoe Nuova Spania, Brasilien eñ Peru in corten tijt vande Spaignaerts is gepeupleert/ ende hoe sy daer vermenichtfuldicht zijn. D'Eylanden van Canarien, Madera, eñ de Vlaemsche Eylanden/ die by Indien, in vruchtbaerheyt noch rijckdom niet en mogen vergeleken worden/ die connen ons oock tot een exempel dienen/ ende leeren wat voordeel dat in het bouwen eñ besetten van nieuwe Landen gelegen is: Jae den geheelen Aerbodem getuycht sulcx/ want alle Landen also bewoont zijn geworden. Eñ alsmen dan vergelijckt onse Natie by de Spaignaerden/ ende wat voordeel wy in desen deele op haer hebben/ soo meyne ick dat my niemant hier in en sal wederspreken.

Dit is dan tghene ick tot waerschouwinghe over den handel van West-Indien hebbe willen segghen/ niet twijfelende oft een yder siet daer by ghenoegh/ wat dese Landen daer aen is gelegen/ eñ dat het selue eenen middel is/ waer door sy in neiringe/ volck/ en voorspoet sullen wassen eñ toenemē/ ende cōsequentelick dienende om desen Staet te mainteneren: ende dat so wy (bouen de andere swaricheden die wt den Vrede sullen spruyten) den selven handel noch comen te verlaten/ niet anders en hebben te verwachten/ als de wterste ellende ende verderf vā desen Machtighen staet/ ende van vele vrome Inwoonders/ die door de quade neiringe sullen moeten verloopen/ eñ eenighe in des vyants landen gaen woonen/ daerse metter tijt/ ende des vyants verleydinge/ vā vrienden vyanden souden mogen worden.

Ja ick houde dattet schier beter ware sich den vyant geheel over te geven eñ vā

hem

hem genāde te begeirē/so mocht hy noch eenichsins tot mede-doogsaemheyt beweecht worden/dan dat wy schijnen hem te mistrouwen/ eñ ons noch eenichsins tegen hem te willen stellen/ eñ ons nochtans van onse middelē ontblootē eñ ontwapenen/ eñ hem alsoo gelijc t'sweert inde hant geuen/om ons daer mede te doodē.

Dan ick achte dat sommige hier op het oudt Liedeken sullen singen/namelic so den vyant dit niet en wilt consenteren/so soudemen daerom moeten in d'oorloghe blijuen/ eñ de landen zijn so veel ten achter datse die niet langer connen sustineren.

Nu oft den west-Indischen handel ons so veel importeert/datmen lieuer met perijckel vande landen in d'oorloghe behoorde te continueren dan dien te verlaten/ tselue machmen wt het voorsz/als mede wt de voorengenoemde discoursen by andere Liefhebbers ghemaeckt ghenoech sien.

Dat de landen so souden ten achter zijn ende verarmt/datse d'oorloge niet langer en souden connē onderhouden/ tselue soudemen qualick connen doen geloouē aen yemandt die siet hoe volck-rijck dat de selue zijn/ hoe sommige Steden in de selue meer floreren als eenige andere in Europa, wat rijcdom de Ingesetene hebben/als mede wat grooter incomen vele Steden/ Gasthuysen/ Weeshuysen ende ander gestichten hebben/die Jaerlicx renten aencoopen/schier niet wetende wat met t'gelt doen/ als oock tot wat grootē rijckdom eenige geringe persoonen met dese oorloge zijn gheraeckt/maer souden veel eer gelooven dat wy van weelde steruen/ als vā armoede wt teeren: Ondertusschē so is de gemeene sake ten achter/ eñ tschijnt datmen lieuer het lant wil latē verloren gaē/als aen die middelen roeren/ oft datmen den Rijcken wat meer soude willen belastē/om de arme gemeente te verlichtē

Maer wat sal het ons mogen baten dat onse steden rijck/onse huysen wel gebout eñ costelijc verciert zijn/als andere die souden bewoonen/ eñ wy in vremde landen ballingen souden moeten wesen: wat soude ons den rijckdom der Gasthuysen ende andere gestichten oor baten/als wy in vremde landen/ in bosschen/velden/ende straten van ellende soudē moeten steruen? wat sal het ons insgelicx baten/ dat wy middelen hebbē om onse kinderē een goede erffenisse na te laten/ eñ mede om onse Vrouwen eñ Dochters fraey ende cierlijc t'onderhouden/als vremde tselue soudē eruen/ende dat Papen/Monnicken/Spaengniaerts eñ andere Roffianen de selue souden beslapē/ende met gewelt ontvoeren? gelijck wy in dese langdurige oorloge niet dan te veel en hebben gesien: wat sal t'eyndelijck helpen dat wy so mannelijck ende standtvasttelick voor het Vaderlant gestreden/ eñ eenen eeuwigen lof vercregen hebben/so wy nu met eenich oneerlick/onprofijtelick/of bedriechlick accoort/ den seluen beneuens de vrijheyt comen te verliesen/ eñ eenen spot vā alle de weirelt worden/om dat wy ons de goede occasie van onse behoudenisse/ ende geheele verlossinghe/beneuens onse gherechticheyt souden hebben laten ontrecken?

Wilt den vyant niet consenteren in ons redelijck versoeck/so is te hopē dat God hem als Pharao het herte verhert/tot zijn verderf / ende tot onser verlossinge/ iae wanneer ic soude hooren dat hy by zijn voornemen blijft/namelijc van niet te consenteren inden Indischen handel / ende dat hy soude willen Ieroboams Calueren/ oft zijn grouwelijcke Mis-offer hier weder oprechten/oft anders dē Vrede niet aēgaen/so soude my duncken dat ick Pharaos stemme hoorde seggē tot zijnen Coetser/spant den Wagen in/ic wil Israel na iagen/ eñ dat hy also niet anders en soude varen als Pharao/ende dat God het begonnen werc onser verlossinge wt de han-

den

08122

den onser vyanden soude volvoeren tot vryheyt van ons gantsche Vaderlandt.

Twaer oock te hopen dat die vande verheerde Landen (die nu geuoelen waer toe datse gecomen zijn/ende hoe dat d'authoriteyt der Staten eñ hare Priuilegiē onder de voet getreden worden/t'welck dese Vrede-handelinge genoech wt wijst/ ons tot een exempel) haer souden verclocken/ eñ dat sy sose noch een droppel goet Nederlants bloet in tlijf hebben/d'occasie van haer verlossinge sullen waer nemē/ ende sien waer toe sy van natueren ende van eedts wegen verplicht zijn/ namelijc om de vryheyt ende haere priuilegien te beschermen/eñ voor te staen/waer toe het den rechten tijt sal zijn/ soo desen Vrede niet voort en gaet/ende datse mede sullen mercken/so den Vrede getroffen wort/eñ die van dese landē met den Spaignaert Vrede maecken/dat haer dā schier alle hope van vryheyt benomen wort/eñ dat sy onder het iock sullen moeten blyuen. Somen oock wilt vergelijcken den staet daer dese landen in het begin van de oorloge in warē/ als mede ten tijde van den grootē Commandeur/ insgelijcx in het ouergaen van Brabant eñ Vlaenderen/ ten tijde van de Spaensche Vlote/ eñ den Graue van Licester/by den stant daer de landen nu in zijn/ eñ datmen het incomē datse doen hadden/ rekene by t'gene sy nu hebbē/ eñ daer noch de Intresten aftrecken vande t'achterheden der landen/ so houde ick dat het incomen suyder noch onghelijck meerder soude blyuen/ als het in die tijdē was: Datmen daer beneuens in siet wat hulpe eñ assistentie ons van de naburige Princen wort aengebodē/by het gene wy in die tijt van haer haddē/men sal voorwaer moeten bekennen dat wy van weelde clagen/eñ nu beter middelen hebbē tot onse bescherminge als opt te voren. Men moet bekennen dat de platte landē/als mede de ghemeene lieden veel beswaert zijn/eñ dat de lantliedē seer clagē: maer dit en comt haer niet vande belastinge (want sy en zijn nu niet meer beswaert als ouer eenige jaren) dan het comt wt de quade gewassen die wy nu verscheydē jarē gehat hebben/eñ al waer het in tijt van Vrede/so en zijn wy hier van niet meer versekert als nu/eñ God can ons dan so wel besoeckē met onvruchtbaerheyt als in oorloge/ eñ men soude wel eenighen middel vinden/om de rijcke lieden wat meer te mogen belastē/so souden d'arme daer mede seer verquict zijn. Segtmē hier op/dat de rijke lieden ende Cooplieden veel sullen vertrecken somen haer wat meer wilde schattē/ ten zijn maer praetgens/de Cooplieden ende andere rijcke liedē en sullen om wat schattinge wil/niet vertrecken/noch hare neiringhe die hier gelegen is/ verlaten: t'ontsparen van een costelijck cleet/ eñ een bancket of twee in t'jaer/sal haer tselve wel weder inbrengen/ende wat den Coopmā aengaet/die sal gelijcke wel vertrecken/soo door den Vrede de neiringe manqueert/ eñ wat sal het dan baten/datmen hem soude verschoonen als wy daer na d'een met d'ander sullen quijt wordē/daer zijn veel Landen die in geen oorloge en zijn/daer de rijcke meer belast worden als in dese Landen/daer sulcken swaeren oorloghe is.

Waer mede ick dit wil besluytē: Onsen genadigē God biddende dat hy de E. Mo. Heeren Staten wijsheyt gheve in alle haer doen/eñ allen Achitophels raet/die teghens den welstant deser Landen soude moghen gegeuen worden wil ter schande maken/ende daer en tegens vrome Chusais verweckē/die door goedē raet/tot behoudt onses Vaderlandts/des vyants listicheyt mogen ontdecken/ op dat wy eñ onse nacomelinghen gheen oorsaecke en hebben/ om te laet ons voor God ende dē menschen te beclagen ouer onse slechticheyt/ maer dat wy ter contrarie de vercregen vryheyt beyde naer Ziele ende Lichaem mogen behouden. Amen.

F608
U87v
Copy 2

F608
U87
cop. 2

